

KS. KRZYSZTOF KAUCHA

LUBELSKA SZKOŁA TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ I JEJ OSIĄGNIĘCIA

THE LUBLIN SCHOOL OF FUNDAMENTAL THEOLOGY AND ITS ACHIEVEMENTS

Abstract. Fundamental theology as a discipline and academic centre conducting research as well as didactic and organisational activity has existed at John Paul II Catholic University of Lublin since its beginning, first as Department of Fundamental Theology (1918-20), then Section of Fundamental Theology (1920-99), and since 1999 as Institute of Fundamental Theology. As it has developed, the centre began to take the shape of a school of science – the Lublin School of Fundamental Theology. Its foundations were laid by Rev. Edward Kopeć. Subsequently, it was developed by, among others, Rev. Stanisław Nagy, Rev. Romuald Łukaszyk, Rev. Henryk Zimoń (religious scholar), and especially by Rev. Marian Rusecki (student of Rev. E. Kopeć) – the main co-founder of the school and its most prolific author, whose scientific achievements are the showcase of the school and have influenced the contemporary Polish fundamental theology. During his time, especially from the beginning of the 21st century, the school reported the most significant scientific and organisational achievements. Currently, it is developed by the students of Rev. M. Rusecki who work at the Institute of Fundamental Theology and its graduates working in other centres. This article presents the scientific characteristics (historical outline, features and main trends) of the Lublin School of Fundamental Theology (Section 1) and its most important achievements (Section 2): main publications, organisational achievements as well as national and international cooperation.

Key words: Apologetics; Ethnology of Religion; Fundamental Christology; Fundamental Ecclesiology; Fundamental Theology; History of Religions; *Lexicon of Fundamental Theology* (in Polish); Lublin School of Fundamental Theology; Religiology; Second International Congress of Fundamental Theology „Christianity of Tomorrow”; Theology of Religion.

Translated by Rafał Augustyn

1. LUBELSKA SZKOŁA TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ

1.1. RYS HISTORYCZNY¹

Teologia fundamentalna w KUL przeszła wiele merytorycznych zmian podobnie do zachodnioeuropejskich ośrodków teologii katolickiej. Najbardziej wpłynął na nie Sobór Watykański II, otwarcie się Kościoła na współczesny świat, duch dialogu, odejście od tradycyjnej apologetyki typu intelektualistycznego, uwzględnienie współczesnych nurtów myśli filozoficznej i humanistycznej oraz pogłębianie w świetle wiary rozumienia podstaw Objawienia chrześcijańskiego i teologii. Ośrodek lubelski wyróżnia to, że w swym rozwoju, od połowy lat 70. XX w., przybrał kształt szkoły naukowej zwanej lubelską szkołą teologii fundamentalnej. W odróżnieniu od ośrodków na Zachodzie przez wiele dekad funkcjonował w kraju rządzonym przez komunistyczną dyktaturę zależną od Związku Radzieckiego i w uniwersytecie będącym jedynym ośrodkiem wolnej myśli naukowej w bloku państw komunistycznych.

Okres przygotowawczy do zaistnienia lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej rozpoczął się w 1956, trwał ok. 20 lat i był związany z naukową działalnością ks. Edwarda Kopcia, którego można uznać za pioniera szkoły. Pierwszy w Polsce zaczął uprawiać nowoczesną teologię fundamentalną wywodzącą się wprawdzie z apologetyki, lecz osadzoną na innych podstawach metodologicznych. Krótco po rozpoczęciu pracy w KUL (1956) zaczął stopniowo wprowadzać do apologetyki elementy personalistyczne (zwł. w rozumieniu Objawienia Bożego, wiary i cudu) idąc za autorami zachodnimi (J. Mouroux, K. Adam, R. Guardini, A. Brunner, C. Cirne-Lima, W. Bulst, E. Masure, A. Liégé, R. Latourelle, R. Aubert, L. Monden i J. Guittou) i eliminując z tradycyjnej apologetyki ducha polemicznego. Z czasem zdecydowanie opowiedział się za teologią fundamentalną, metodologicznie odróżniał ją od tradycyjnej apologetyki i zaczął tworzyć system personalistycznej teologii fundamentalnej, choć ograniczający się tylko do tzw. faktu chrystologicznego². W 1956 r. został zatrudniony w KUL ks. Czesław Stanisław Bartnik (ur. 1929), który w tymże roku obronił dysertację doktorską z zakresu teologii fundamentalnej pisaną pod kierunkiem ks. Bolesława Radomskiego. Habilitował się w 1965 r.

---

¹ Krzysztof KAUCHA, "Wiarygodność i wiara w ujęciu lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej" [Credibility and Faith according to Lublin School of Fundamental Theology], w: *Wiara – wiarygodność* [Faith – Credibility], red. Damian Wąsek (Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie, 2014), 49-85.

² Marian RUSECKI, "Elementy personalistycznej teologii fundamentalnej w ujęciu Edwarda Kopcia" [Elements of Personalistic Fundamental Theology according to Edward Kopeć], *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 32(1985), 2: 23-37.

w zakresie teologii fundamentalnej i teologii historii. W roku 1958 pracę naukową w KUL rozpoczął ks. Stanisław Nagy, który odbył studia licencjacko-doktoranckie w KUL zakończone uzyskaniem stopnia doktora w 1954. Zajął się tzw. faktem eklezjologicznym. Dzięki tym naukowcom Sekcja Teologii Fundamentalnej KUL, utworzona w 1958, stała się pierwszym w Polsce ośrodkiem akademickim uprawiającym teologię fundamentalną, coraz bardziej odróżniającym się metodologicznie i merytorycznie od tradycyjnej apologetyki oraz tzw. Warszawskiej Szkoły Apologetycznej założonej przez ks. Wincentego Kwiatkowskiego.

Początki szkoły lubelskiej można datować na lata 1974-76. W 1976 ks. Kopeć po raz pierwszy zatytułował swój skrypt dla studentów *Teologia fundamentalna*³, choć kilka jego poprzednich wydań ukazało się pod tytułem *Apologetyka*. W 1974 r. ks. Marian Rusecki uzyskał stopień doktora (na podstawie dysertacji *Współczesne dyskusje nad teorią apologetyki* pisanej pod kierunkiem ks. Kopcja), w tymże roku został zatrudniony w KUL, a jego rozprawa doktorska miała wpływ na zbudowanie metodologii teologii fundamentalnej w ośrodku lubelskim i nie tylko⁴. Znaczenie ośrodka wzrastało dzięki zdobywaniu przez jego pracowników kolejnych stopni i tytułów naukowych, przyrostowi dorobku naukowego, rozwojowi myśli oraz pełnieniu przez jego pracowników ważnych funkcji w świecie nauki w skali ogólnopolskiej. Ks. Henryk Seweryniak, który przez kilka lat pracował w KUL, gdzie się habilitował⁵, w 1994 przeniósł się do Warszawy, gdzie na ATK (potem UKSW) zainicjował przekształcanie apologetyki szkoły warszawskiej w nowoczesną teologię fundamentalną (formalnie Senat uczelni zmienił nazwę Sekcji Apologetyki na Sekcję Teologii Fundamentalnej w 1995 r.)⁶.

---

³ Edward KOPEĆ, *Teologia fundamentalna* [Fundamental Theology], nowe wyd. poszerzone (Lublin: RW KUL, 1976³).

⁴ Marian RUSECKI, "Wiarygodność chrześcijaństwa" [Credibility of Christianity], t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej* [From Theory of Fundamental Theology], (Lublin: TN KUL, 1994). Nigdy nie ukazały się kolejne tomy, jednak można za nie uznać późniejsze traktaty naukowe opublikowane przez ks. Ruseckiego.

⁵ Henryk SEWERYNIAK, *Antropologia i teologia fundamentalna. Studium antropologii teologiczno-fundamentalnej Wolfharta Pannenberg* [Anthropology and Fundamental Theology. A Study of Fundamentaltheological Anthropology by Wolfhart Pannenberg], (Płock, 1993).

⁶ Marek SKIERKOWSKI, "Wiara i/a wiarygodność w ujęciu ośrodka warszawskiego" [Faith and Credibility according to Catholic academics in Warsaw], w: *Wiara – wiarygodność* [Faith – Credibility], red. Damian Wąsek (Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie, 2014), 87-102.

Od początku lat 90. XX w. można datować samoświadomość istnienia szkoły. Wprost o jej istnieniu pisali ks. Nagy⁷ i ks. Rusecki⁸, potem ks. Kaucha⁹. Wzrastała liczba jej studentów i absolwentów (do dziś stopień doktora teologii w zakresie teologii fundamentalnej uzyskało w niej ok. 100 osób). Kilka z nich zostało zatrudnionych jako pracownicy naukowo-dydaktyczni w KUL, wielu w innych ośrodkach akademickich w Polsce (m.in. ks. Andrzej Nowicki, ks. Tadeusz Dola, ks. Jan Perszon, Eugeniusz Sakowicz, ks. Andrzej Anderwald, ks. Wojciech Szukalski, ks. Marek Żmudziński, ks. Roman Słupek, ks. Daniel Swend, ks. Paweł Rabczyński, ks. Grzegorz Dziewulski, ks. Zbigniew Chromy, ks. Rafał Pokrywiński). Największy rozkwit szkoły odzwierciedlają liczne publikacje naukowe ks. Ruseckiego (będącego najważniejszym współtwórcą i architektem szkoły) oraz powstałe pod jego kierunkiem nie tylko z zakresu teologii fundamentalnej, lecz także religiologii i teologii religii. Dorobek szkoły rozwijały również publikacje uczniów i współpracowników ks. Ruseckiego, zwłaszcza ich rozprawy doktorskie i habilitacyjne. Z inicjatywy ks. Ruseckiego szkoła wyróżniła się dokonaniem w skali krajowej i międzynarodowej, o których mowa będzie w następnym punkcie artykułu. Za całokształt pracy naukowej ks. Rusecki otrzymał doktorat *honoris causa* Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu (16 IV 2012).

Przez długi okres, istniejąca w ośrodku teologii fundamentalnej KUL, Katedra Historii i Etnologii Religii prowadziła działalność naukowo-dydaktyczną niezależnie – z racji metodologicznych – i dopełniająco względem teologii fundamentalnej¹⁰. Początkowo jej działalność dydaktyczna ograniczała się do prowadzenia wykładów dla studentów teologii fundamentalnej. Pełną działalność dydaktyczno-naukową rozpoczęto dopiero w 1958 r., gdy została ona reaktywowana jako Katedra Historii i Etnologii Religii i powierzona ks. T. Chodzidle, etnologowi i re-

---

⁷ Stanisław NAGY, "Sekcja Teologii Fundamentalnej" [Section of Fundamental Theology], w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993* [75 Years of Catholic University of Lublin Jubilee Book. Contribution to Polish Culture in the Period of 1968-1993], red. Marian Rusecki (Lublin: RW KUL, 1994), 188-197.

⁸ Marian RUSECKI, "Tło i okoliczności powstania deklaracji *Dominus Iesus*" [Background and Circumstances of the Declaration *Dominus Iesus*], w: *Wokół deklaracji „Dominus Iesus”* [About the Declaration *Dominus Iesus*], red. Marian Rusecki (Lublin: TN KUL, 2001), 43.

⁹ K. KAUCHA, *Wiarygodność i wiara w ujęciu lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej* [Credibility and Faith according to Lublin School of Fundamental Theology].

¹⁰ Henryk ZIMOŃ, "W trzydziestolecie reaktywowania Katedry Historii i Etnologii Religii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" [In Occasion of the 30th Anniversary of Reactivation of the Chair of History and Ethnology of Religion at Catholic University of Lublin], w: *Z badań nad religią i religijnością ludową* [Out of Researches of Religion and Folk Religion], red. Henryk Zimoń (Warszawa, 1988), 149-158.

ligioznawcy, uczniowi ks. Wilhelma Schmidta. Rozwój katedry dokonał się dzięki ks. Henrykowi Zimoniowi, który zaczął pracę w KUL w 1973 r., a w 1985 r. został kierownikiem Katedry. Prowadził wykłady monograficzne z zakresu religii ludów pierwotnych, rytuałów i wierzeń ludów afrykańskich oraz buddyzmu. Uchwałą Rady Wydziału z 15 X 1985 ustanowiono przy tej katedrze specjalizację „religioznawstwo”, co umożliwiło studentom podjęcie stacjonarnych studiów różnych dyscyplin religiolologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem humanistycznych nauk religioznawczych. Po przejściu ks. Zimonia na emeryturę (1 X 2012) kierownikiem katedry został ks. Zdzisław Kupisiński.

1.2. CECHY SZKOŁY I GŁÓWNE NURTY BADAWCZE

Głównymi cechami lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej są: zwarta metodologia opracowana w formie teorii teologii fundamentalnej przez ks. Kopia, a głównie ks. Ruseckiego, łączenie tradycyjnych traktatów (tzw. *demonstrationes: religiosa, christiana i catholica*) w ramach jednolitych koncepcji teologii fundamentalnej i jej przedmiotu, eksponowanie wiarygodności i uwiarygadniania (a nie dowodzenia) Objawienia chrześcijańskiego jako celu teologii fundamentalnej, chrystocentryzm (poprzez eksponowanie pełni Objawienia i zbawienia w Jezusie Chrystusie), personalizm (poprzez opracowanie personalistycznej koncepcji teologii fundamentalnej, Objawienia Bożego, Kościoła, cudu, a przede wszystkim wiary), objawieniowa teoria genezy religii, wymiar apologijno-apologetyczny widoczny w pogłębianiu tradycyjnych argumentów uwiarygadniających chrześcijaństwo (skrypturystycznego, a zwłaszcza rezurekcyjnego i mirakulistycznego) i nowatorskich (np. werytatywnego, bonatywnego, kalonicznego, agapetologicznego, martyrologicznego, sperancyjnego, kulturotwórczego, personalistycznego, prakseologicznego, ze świętości, aksjologicznego, komparatystycznego), otwartość na współczesny kontekst kulturowy i wieloreligijny, diagnozowanie problemów, wiarygodności i tożsamości Kościoła we współczesnym świecie.

Początkowo głównym nurtem badawczym dla ks. Kopia był fakt chrystologiczny, a mówiąc konkretniej świadectwa historyczności Jezusa Chrystusa, pojęcie Objawienia Bożego, wiary, cudu i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Ks. Nagy zajął się zarówno faktem eklezjologicznym (eklezjologią apologetyczną czy fundamentalną) prowadząc badania nad pierwotnym formowaniem się struktur Kościoła (prymatu biskupa Rzymu, apostołatu, ich sukcesją, tworzeniem się hierarchii kościelnej), znamionami Kościoła, jak i ekumenizmem, a potem osobą i nauczaniem Jana Pawła II. Ks. Rusecki rozpoczął badania od metodologii teologii fundamental-

nej, potem zajął się szczegółowo teologią cudu (w ujęciu historycznym i współczesnym, czemu poświęcił rozprawę habilitacyjną *Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku*¹¹), religiologią (jako całościową interpretacją faktu i wiarygodności religii obejmującą nauki religioznawcze, filozofię religii i teologię religii), teologią Objawienia, zmartwychwstaniem Jezusa Chrystusa, przepracowywał tradycyjne argumenty na rzecz wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego, a także formułował nowe. Świadomie łączył uprzednio oddzielane fakty chrystologiczny i eklezjologiczny oraz religijny (*demonstratio religiosa*) dążąc do wypracowania spójnego systemu naukowego.

Zainicjowana przez ks. Łukaszyka i ks. Ruseckiego teologia religii jest rozwijana przez o. Ireneusza Ledwonia i koncentruje się na wyjątkowym charakterze chrześcijaństwa i teologicznym walorze religii niechrześcijańskich¹². Badania nad problematyką wiary, staurologiczno-rezurekcyjną wiarygodnością chrześcijaństwa i niektórymi nowymi argumentami prowadzi ks. Jacenty Mastej¹³. Ks. Krzysztof Kaucha najpierw zajął się opracowywaniem argumentu agapetologicznego i innych argumentów, a z czasem skoncentrował się na realizacji celu eklezjologii fundamentalnej wydobywając z nauczania Jana Pawła II drogi argumentacyjne za wiarygodnością Kościoła¹⁴. Ks. Andrzej Pietrzak zajął się tzw. opcją na rzecz ubogich jako znakiem wiarygodności Kościoła, teologią latynoamerykańską, modelami misjologii i misji oraz zagadnieniem inkulturacji wiary chrześcijańskiej¹⁵. W pionie religioznawczym prowadzone były badania nad religią ludów pierwotnych, rytuałami i wierzeniami niektórych ludów afrykańskich, hipotezą monoteizmu pierwotnego W. Schmidta i buddyzmem (ks Zimoń). Ks. Kupisiński bada religijność ludową, polskie zwyczaje i obrzędy ludowe, tanatologię ludową¹⁶, religię Słowian i tzw. nowe ruchy religijne.

---

¹¹ Wydana jako *Wierzcie moim dziełom. Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku* [Believe in My Works. Motivational Function of Miracle in Theology of the XXth Century] (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1988).

¹² Rozprawa habilitacyjna „... i nie ma w żadnym innym zbawienia”. *Wyjątkowy charakter chrześcijaństwa w teologii posoborowej* [„... and there is no salvation in any other name”. Particular Character of Christianity in Post-conciliar Theology] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2006¹, 2012²).

¹³ Rozprawa habilitacyjna *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa* [Staurological-Resurrectional Credibility of Christianity] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009¹, 2014²).

¹⁴ Rozprawa habilitacyjna *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II* [Credibility of the Church in the Context of Contemporary European Challenges in the Light of John Paul II's Teaching] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008).

¹⁵ Rozprawa habilitacyjna *Modele ewangelizacji kultur i inkulturacji wiary w teologii latynoamerykańskiej* [Models of Evangelization of Cultures and of Inculturation of Faith in Latin-American Theology] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013).

¹⁶ Rozprawa habilitacyjna *Śmierć jako wydarzenie eschatyczne. Zwyczaje, obrzędy i wierzenia pogrzebowe oraz zaduszkowe mieszkańców regionu opoczyńskiego i radomskiego* [Death as Eschatic Event. Tanatological Customs, Rites, and Beliefs of Opoczno and Radom Regions (in Poland) Citizens] (Lublin, 2007).

Obecnie Instytut Teologii Fundamentalnej KUL składa się z dwóch katedr. Głównymi kierunkami badań naukowych Katedry Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej są: metodologia i dzieje teologii fundamentalnej, uzasadnianie objawionego charakteru chrześcijaństwa, uzasadnianie wiarygodności Osoby Jezusa Chrystusa i Kościoła, nowe argumenty na rzecz wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła, teologia Objawienia Bożego, teologia cudu, teologia wiary, Zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, permanentna eklezjogeneza, tożsamość Kościoła i tożsamość Kościoła katolickiego w Polsce. Głównymi kierunkami badań Katedry Religiologii i Misjologii są: obrzędowość i religijność ludowa (obrzędowość doroczna; rytuały przejścia: narodziny, wesele, pogrzeb; tanatologia ludowa), religia Słowian, tzw. nowe ruchy religijne, metodologiczny status teologii religii, pojęcie i geneza religii w perspektywie teologicznej, teologiczne podstawy dialogu międzyreligijnego, chrześcijaństwo w relacji do innych religii, teologiczne podstawy i uzasadnienie misyjnej działalności Kościoła, teologia latynoamerykańska, chrześcijaństwo a cyberkultura, problematyka ubóstwa i wykluczenia a wiarygodność chrześcijaństwa. Obydwie katedry wspólnie prowadzą badania nad dziejami i dorobkiem ośrodka teologii fundamentalnej w KUL.

Instytut Teologii Fundamentalnej KUL prowadzi stacjonarne studia doktoranckie w zakresie teologii fundamentalnej, a dwóch jego pracowników (ks. Pietrzak i ks. Kaucha) prowadzi zajęcia dla doktorantów teologii systematycznej w języku angielskim, będąc także promotorami rozpraw doktorskich.

2. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA LUBELSKIEJ SZKOŁY TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ

2.1. NAJWAŻNIEJSZE PUBLIKACJE

W pierwszej kolejności należy wymienić *Leksykon Teologii Fundamentalnej*¹⁷ – pierwszy w Polsce i trzeci lub czwarty leksykon z zakresu teologii fundamentalnej w świecie¹⁸, obejmujący całokształt zagadnień teologicznofundamentalnych (278

---

¹⁷ *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Ireneusz S. Ledwoń, Jacency Mastej (Lublin–Kraków: Wydawnictwo M, 2002) (ss. 1429).

¹⁸ *Enciclopedia di Teologia Fondamentale* [Encyclopedia of Fundamental Theology], t. 1, red. Giuseppe Ruggieri (Genova, 1987); *Dizionario di Teologia Fondamentale* [Dictionary of Fundamental Theology], red. René Latourelle, Rino Fisichella (Assisi, 1990). Oprócz tych katolickich opracowań ukazała się też publikacja reprezentująca tradycję anglikańską: Norman L. GEILSER, *The Baker Encyclopedia of Christian Apologetics* (Grand Rapids, 1999).

hasel przedmiotowych, 166 osobowych i 163 tzw. hasła odsyłaczowe napisane przez 109 autorów – specjalistów z teologii fundamentalnej, biblistyki, dogmatyki, historii Kościoła, filozofii, socjologii, psychologii, religioznawstwa). Powstał on z inicjatywy ks. Ruseckiego. Zespół redakcyjny z ówczesnym Rektorem KUL, ks. A. Szostkiem, i ks. Z. Krzyszowskim oraz przedstawicielami Wydawnictwa M 6 XII 2002 r. w czasie prywatnej audiencji w Watykanie wręczyli specjalnie wydany egzemplarz papieżowi Janowi Pawłowi II, któremu leksykon został zadedykowany. Za jego opracowanie redaktorzy otrzymali Lubelską Nagrodę Naukową 2002 (*Premium Scientiarum Lublinense*), zwaną lubelskim noblem.

W szkole powstały następujące podręczniki: Edward Kopeć, *Teologia fundamentalna* [Fundamental Theology] (Lublin: RW KUL, 1976; pierwszy w Polsce uniwersytecki podręcznik teologii fundamentalnej)¹⁹; Stanisław Nagy, *Chrystus w Kościele. Zarys eklezjologii fundamentalnej* [Christ in the Church. An Outline of Fundamental Ecclesiology] (Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1982; pierwszy w Polsce posoborowy podręcznik eklezjologii fundamentalnej); Stanisław Nagy, *Kościół na drogach jedności* [The Church on the Ways of Unity] (Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1985); Marian Rusecki, *Wiarygodność chrześcijaństwa* [Credibility of Christianity], t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej* [From Theory of Fundamental Theology] (Lublin: TN KUL, 1994; jedyny do tej pory podręcznik metodologii teologii fundamentalnej)²⁰; *Religioznawstwo w katechezie. Materiały katechetyczne z religioznawstwa* [History of Religions in Catechetical Education. Catechetical Materials for History of Religions], red. Mieczysław Majewski and Henryk Zimoń (Kraków, 1987); *Być chrześcijaninem dziś. Teologia dla szkół średnich* [To Be a Christian Today. Theology for High Schools], red. Marian Rusecki (Lublin: RW KUL, 1992); *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religiologicznej* [Religion in Contemporary World. An Outline of Religiology Problematics], red. Henryk Zimoń (Lublin: TN KUL, 2000).

Ks. Rusecki wydał kilka traktatów będących autorskimi monografiami naukowymi: *Traktat o cudzie* [Treatise on Miracle] (Lublin: Komitet Nauk Teologicznych PAN, Wydawnictwo KUL, 2006); *Traktat o religii* [Treatise on Religion] (Warszawa: Verbinum, 2007); *Traktat o Objawieniu* [Treatise on Revelation] (Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów, 2007); *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?* [Treatise on Credibility of Christianity. Why to Believe Jesus?] (Lublin: TN KUL, 2010). Wydał też monografię o zmartwych-

¹⁹ Zob. przyp. 3.

²⁰ Zob. przyp. 4.

wstaniu *Pan zmartwychwstał i żyje. Zarys teologii rezurekcyjnej* [Lord Resurrected and Lives. An Outline of Theology of Resurrection] (Warszawa: IW PAX, 2006). Po jego śmierci został wydany *Traktat o Kościele* [Treatise on the Church], red. Krzysztof Kaucha, Piotr Królikowski, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015), w którym zebrano ważniejsze jego teksty eklezjologiczne.

Teologowie fundamentalni z KUL opublikowali wiele naukowych prac zbiorowych, wśród nich wielojęzyczne dzieło *Chrześcijaństwo jutra. Materiały II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej. Lublin. 18-21 września 2001* [Christianity of Tomorrow. Materials of the Second International Congress of Fundamental Theology (Lublin, 18-21 of September 2001)], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Ireneusz S. Ledwoń, Jacenty Mastej (Lublin: TN KUL, 2001), a także tzw. festschriftы poświęcone dorobkowi naukowemu swoich mistrzów: ks. Kopcia (*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 32:1985, z. 2), ks. Nagyego (*Roczniki Teologiczne* 43:1996, z. 2), ks. Ruseckiego (*Scio Cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* [I know Whom I believed. Festschrift Dedicated to Honor Rev. Professor Marian Rusecki at His 65th Birthday], red. Ireneusz S. Ledwoń, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Jacenty Mastej, Andrzej Pietrzak (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007); *Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiiologii* 5(60):2013, z. 9) i ks. Zimonia (*Pluralizm kulturowy i religijny współczesnego świata. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Henrykowi Zimoniowi SVD w 70. rocznicę urodzin* [Cultural and Religious Pluralism of Contemporary World. Festschrift Dedicated to Rev. Professor Henryk Zimoń in Occasion of His 70th Birthday], red. Zdzisław Kupisiński, Stanisław Grodź (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010). W Instytucie powstały serie wydawnicze: „Studia Religiiologiczne” [Religiology Studies] pod redakcją ks. Zimonia i „Biblioteka Teologii Religii” [Library of Theology of Religion] – o. Ledwoń. Instytut Teologii Fundamentalnej KUL redaguje *Roczniki Teologiczne* z. 9 („Teologia fundamentalna i religiiologia”).

2.2. OSIĄGNIĘCIA ORGANIZACYJNE

Najważniejszym osiągnięciem był II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra” zorganizowany z inicjatywy ks. Ruseckiego w KUL w dniach 18-21 IX 2001 r. z udziałem uczonych z Polski, Czech, Włoch, Niemiec, Austrii, Holandii, Hiszpanii, Szwajcarii, Francji, Belgii i USA. Po raz pierwszy w Polsce gościło tak wielu uznanych teologów z zagranicy, którzy mogli poznać Polskę i KUL jako ośrodek myśli katolickiej.

Inne międzynarodowe konferencje naukowe w porządku chronologicznym to: sesja „Kościół dziś” (16 V 2003); symposium „*Europa, bądź sobą!* Europejskie Forum w Lublinie. Rola i zadania Kościoła w jednoczącej się Europie” (17-19 V 2004; dla uczczenia 84. urodzin Jana Pawła II; współorganizatorzy: Instytut Jana Pawła II KUL, Komitet Nauk Teologicznych PAN, Lubelskie Towarzystwo Naukowe; patronat: Polski Komitet do Spraw UNESCO); konferencja „Tożsamość chrześcijańska. Doświadczenia Holandii i Polski” (7-8 X 2010; we współpracy z Dominikańskim Centrum Studiów nad Teologią i Społeczeństwem w Nijmegen i Katedrą Literatury i Języka Niderlandzkiego KUL); konferencja „Prymat papieski w służbie jedności Kościoła” (18 XI 2014); konferencja „Shifting Locations – Reshaping Methods. How New Fields of Research in Intercultural Theology and Interreligious Studies Elicit Methodological Extensions” (15-18 IV 2015; we współpracy z European Society for Intercultural Theology and Interreligious Studies) i konferencja „Oblicza Kościoła w Polsce. 1050. rocznica Chrztu” (5 IV 2016; pod patronatem Komitetu Nauk Teologicznych PAN i Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce).

Do najważniejszych konferencji ogólnopolskich należą: symposium „Wiarygodność Kościoła wobec przemian w Polsce. *Quo vadis Ecclesia Polonorum?*” (8-9 IV 1991); sesja „Chrześcijaństwo a religie” (30 IV 1998); symposium „Wokół deklaracji *Dominus Iesus*” (15 XI 2000); symposium „Na straży tożsamości chrześcijaństwa. Promocja *Leksykonu Teologii Fundamentalnej* (24 X 2002); symposium „Kościół w czasach Jana Pawła II” (29 XI 2005); III Zjazd Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce „Personalizm polski” (27-28 IX 2007); symposium „Pięćdziesięciolecie reaktywacji Katedry Historii i Etnologii Religii” (24 X 2008); konferencja „Nauka wobec zjawisk paranormalnych” (28 IV 2009; dedykowana ks. Kopciowi z racji 10. rocznicy śmierci); konferencja „Badania religiolologiczne w Polsce” (25 X 2010); konferencja „Potrzeba religii. Dynamika praktyk religijnych i rytualnych” (10-11 III 2014) oraz konferencja „Chrześcijaństwo w religijności ludowej – 1050 lat po Chrzcie Polski” (9-10 V 2016).

Corocznie od 2013 r. Instytut organizuje „Marian Rusecki Memorial Lectures” dla upamiętniania ks. Ruseckiego. Odbyło się 5 edycji. Pierwszą była ogólnopolska konferencja „Czym chrześcijaństwo może przyciągnąć w dobie smartfonów?” (2 XII 2013; zorganizowana przez doktorantów). Druga edycja (17-18 XII 2014) była poświęcona zagadnieniu prymatu papieskiego i składała się z dwóch części: wykładów gościnnych ks. prof. dr. hab. Wolfganga Klausnitzera pod tytułem „Prymat papieża” (17 XI 2014) oraz międzynarodowej i ekumenicznej konferencji „Prymat papieski w służbie jedności Kościoła” (18 XI 2014; współorganizatorzy: Instytut Ekumeniczny KUL, Komitet Nauk Teologicznych PAN, Komitet Teologii Oddziału PAN w Lublinie oraz Lubelskie Towarzystwo Naukowe Wydział VI

Nauk Teologicznych). Trzecią edycją była dwudniowa ogólnopolska konferencja naukowa „Teologia i nauki przyrodnicze” z wykładami gościnnymi ks. dr. hab. Wojciecha Grygiela z UPJPII w Krakowie, Ośrodka Badań Interdyscyplinarnych i Centrum Kopernika (30 XI-1 XII 2015). Czwartą edycją była dwudniowa ogólnopolska konferencja „Teologia fundamentalna w twórczości Josepha Ratzingera” (12-13 XII 2016). Piątą – dwudniowa ogólnopolska konferencja „100 lat teologii fundamentalnej na KUL” (3-4 XII 2017).

W styczniu 2004 r. i 2005 r. Instytut zorganizował obchody Dnia Islamu w Kościele katolickim w Polsce przy współpracy gminy muzułmańskiej w Lublinie.

2.3. WSPÓŁPRACA KRAJOWA I MIĘDZYKRAJOWA

Teologowie fundamentalni z KUL czynnie angażowali się w prace Ogólnopolskiej Sekcji Wykładowców Teologii Fundamentalnej przy Komisji Episkopatu do Spraw Nauki Katolickiej, a także piastowali w niej funkcję przewodniczącego (ks. Kopec, ks. Nagy, ks. Rusecki). W 2005 r., z inicjatywy ks. Ruseckiego, przekształciła się ona w Stowarzyszenie Teologów Fundamentalnych w Polsce posiadające osobowość prawną i ułatwiające ścisłą współpracę wszystkich ośrodków teologii fundamentalnej w Polsce. Pierwszym jego przewodniczącym był ks. Rusecki, który pełnił tę funkcję do śmierci.

Ks. Rusecki doprowadził też do włączenia teologii do grona dyscyplin naukowych zrzeszonych w Polskiej Akademii Nauk (PAN) i utworzenia w 2003 r. Komitetu Nauk Teologicznych PAN, którego był przewodniczącym (do 2011) i redaktorem naczelnym „Studiów Nauk Teologicznych PAN” oraz serii wydawniczej „Wkład chrześcijaństwa w kulturę”. Doprowadził do utworzenia VI Komitetu Nauk Teologicznych w Lubelskim Towarzystwie Naukowym (któremu przewodniczył; obecnie wiceprzewodniczącym jest ks. Mastej) oraz Komisji Teologii w Oddziale Lubelskim PAN (któremu przewodniczył; obecnie przewodniczącym jest ks. Kaucha).

Teologowie fundamentalni z KUL należą do – oprócz wyżej wymienionych – innych krajowych organizacji naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Polskiego Towarzystwa Religioznawczego, Stowarzyszenia Misjologów Polskich, Polskiego Towarzystwa Studiów Latinoamerykanistycznych, Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych w Krakowie i Polskiego Towarzystwa Logiki i Filozofii Nauki.

Pracownicy Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL współpracowali i współpracują również z zagranicznymi organizacjami naukowymi. Ks. Nagy był członkiem Międzynarodowej Komisji Teologicznej. Nadanie mu godności kardynała przez

Jana Pawła II w 2003 r. było wyróżnieniem nie tylko jego dokonań, lecz także KUL i lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej. Z nominacji Jana Pawła II ks. Rusecki był członkiem Papieskiej Akademii Teologicznej w Watykanie. Był konsultorem Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski. Jako jedyny zagraniczny prelegent został zaproszony na konferencję teologów dogmatyków i fundamentalnych z krajów języka niemieckiego „Das Proprium der Fundamentaltheologie” (Paderborn, 22-24 V 2009). Kilku pracowników Instytutu należy do European Society for Catholic Theology. Ks. Kupisiński jest członkiem Międzynarodowego Instytutu Anthropos i polskiej sekcji Międzynarodowej Organizacji Sztuki Ludowej. Ks. Pietrzak należy do Asociación de Historiadores Latinoamericanistas Europeos.

Z racji wspólnych przedsięwzięć naukowych całego Instytutu lub pojedynczych pracowników Instytut Teologii Fundamentalnej współpracował z następującymi zagranicznymi ośrodkami naukowymi i kościelnymi: Papieską Radą ds. Kultury, Papieską Radą ds. Promowania Nowej Ewangelizacji, Papieskim Uniwersytetem Gregoriańskim w Rzymie, Papieskim Uniwersytetem Laterańskim w Rzymie, Pontificia Universidade Católica de Minas Gerais (Brazylia), European Society for Intercultural Theology and Interreligious Studies (ESITIS), Anthropos Institute w Sankt Augustin (Niemcy), University of Miskolc (Węgry), Uniwersytetem Julius-Maximilians w Würzburgu (Niemcy), Dominikańskim Centrum Studiów nad Teologią i Społeczeństwem w Nijmegen (Holandia), Uniwersytetem Witolda Wielkiego w Kownie (Litwa), Wydziałem Teologii Prawosławnej Uniwersytetu w Oradei (Rumunia), Universidade Lusófona w Lizbonie (Portugalia), Wyższym Seminarium Duchownym w Grodnie (Białoruś) i Lwowie (Ukraina).

*

Piszącemu te słowa trudno jest zachować całkowity dystans wobec lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej i jej osiągnięć oraz znaczenia. Nie będzie jednak pozbawione obiektywizmu stwierdzenie, że ta szkoła ukształtowała się jako pionierski ośrodek posoborowej teologii fundamentalnej w Polsce, który spełnił swoje najważniejsze zadanie, i do którego z czasem dołączyły inne ośrodki. Powstanie tej szkoły było uwarunkowane potrzebą chwili i było możliwe dzięki wybitnym naukowcom ją kształtującym, głównie dzięki ks. Ruseckiemu, który świadomie dążył do utworzenia szkoły. Niebagatelny wpływ wywarł na nią także cały uniwersytet jako jej „macierz”. Twórcy szkoły – po określeniu jej metodologicznych podstaw – korzystali z dorobku pracowników Wydziału Teologii KUL, zwłaszcza lubelskiej szkoły personalizmu ks. Czesława S. Bartnika, a także z osiągnięć lubelskiej szko-

ły filozofii klasycznej, szczególnie z twórczości M.A. Krąpca, Z.J. Zdybickiej, S. Kamińskiego, K. Wojtyły, T. Stycznia, S. Wielgusa i A. Bronka.

Trudno dziś powiedzieć jaka będzie przyszłość tej stosunkowo młodej szkoły (młodej, bo, jeśli datować jej początek od ks. Kopia, to obecnie naukową dojrzałość osiągnęło jej drugie pokolenie, a jeśli od ks. Ruseckiego, to dopiero pierwsze), czy przetrwa i w jakim kształcie. Bardzo wiele zależy od naukowców obecnie w niej działających.

BIBLIOGRAFIA

- Badania nad religiami Afryki oraz religijnością ludową Polski i Ukrainy* [Researches of African Religions and of Folk Religion in Poland and Ukraine]. Red. Henryk Zimoń, Zdzisław Kupisiński, Stanisław Grodź. Lublin, 2009.
- Badania religiolologiczne w Polsce* [Religiology Researches in Poland]. Red. Zdzisław Kupisiński. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011.
- HLADOWSKI, Władysław. *Polski Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Polish Lexicon of Fundamental Theology]. *Collectanea Theologica* 73(2003), 2: 171-174.
- KAUCHA, Krzysztof. *Doctor Credibilitatis. Śp. ks. prof. dr hab. dr hc Marian Jan Rusecki (22 III 1942-15 XII 2012)* [Doctor of Credibility. R.I.P. Rev. prof. dr hab. dr hc Marian Jan Rusecki (22 III 1942-15 XII 2012)]. *Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii* 5(60):2013, 5-12.
- KAUCHA, Krzysztof. *Pokłosie II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra” (KUL, 18-21 września 2001). Omówienie korespondencji, sprawozdań i recenzji* [Fruits of the Second International Congress of Fundamental Theology „Christianity of Tomorrow” (Catholic University of Lublin, September 18-21, 2001). Discussing Correspondence, Reports, and Reviews]. *Roczniki Teologiczne* 50(2003), 9: 155-161.
- KAUCHA, Krzysztof. „Wiarygodność i wiara w ujęciu lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej” [Credibility and Faith according to Lublin School of Fundamental Theology], 49-85. W: *Wiara – wiarygodność* [Faith – Credibility]. Red. Damian Wąsek. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie, 2014.
- KĘDZIERSKI, Jacek. *Chrześcijaństwo jutra. II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej* [Christianity of Tomorrow. The Second International Congress of Fundamental Theology]. *Aetneum Kaplańskie* 138(2002), 3(559): 594-599.
- ŁUKASZYK, Romuald. *Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)* [Fifty Years of Fundamental Theology at Catholic University of Lublin (1919-1968)]. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 15(1968), 2: 5-53.
- NAGY, Stanisław. „Sekcja Teologii Fundamentalnej” [Section of Fundamental Theology], 188-197. W: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993* [75 Years of Catholic University of Lublin Jubilee Book. Contribution to Polish Culture in the Period of 1968-1993]. Red. Marian Rusecki. Lublin: RW KUL, 1994.
- Pluralizm kulturowy i religijny współczesnego świata. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Henrykowi Zimoniowi SVD w 70. rocznicę urodzin* [Cultural and Religious Pluralism of Contemporary World. Festschrift Dedicated to Rev. Professor Henryk Zimoń in Occasion of His 70th Birthday]. Red. Zdzisław Kupisiński, Stanisław Grodź. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.
- RUSECKI, Marian. *Elementy personalistycznej teologii fundamentalnej w ujęciu Edwarda Kopia* [Elements of Personalistic Fundamental Theology according to Edward Kopeć], *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 32(1985), 2: 23-37.

- Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* [I know Whom I believed. Festschrift Dedicated to Honor Rev. Professor Marian Rusecki at His 65th Birthday]. Red. Ireneusz S. Ledwoń, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Jacenty Mastej, Andrzej Pietrzak. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- SEWERYNIAK, Henryk. *Profesor dr hab. Stanisław Nagy SCJ – teolog na służbie Kościoła* [Professor Dr Hab. Stanisław Nagy SCJ – Theologian in the Service of the Church]. *Roczniki Teologiczne* 43(1996), 2: 7-16.
- SEWERYNIAK, Henryk. *W stronę personalistycznej teologii fundamentalnej* [In the Direction of Personalistic Fundamental Theology], 285-296. W: *Historia i Logos* [History and Logos]. Red. Kazimierz Macheta, Krzysztof Gózdź, Mirosław Kowalczyk. Lublin, 1991.
- SKIERKOWSKI, Marek. "Wiara i/a wiarygodność w ujęciu ośrodka warszawskiego" [Faith and Credibility according to Catholic academics in Warsaw], 87-102. W: *Wiara – wiarygodność* [Faith – Credibility]. Red. Damian Wąsek. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie, 2014.
- ZIMOŃ, Henryk. "W trzydziestolecie reaktywowania Katedry Historii i Etnologii Religii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" [In Occasion of the 30th Anniversary of Reactivation of the Chair of History and Ethnology of Religion at Catholic University of Lublin], 149-158. W: *Z badań nad religią i religijnością ludową* [Out of Researches of Religion and Folk Religion]. Red. Henryk Zimóń. Warszawa, 1988.

LUBELSKA SZKOŁA TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ I JEJ OSIĄGNIĘCIA

Streszczenie

Teologia fundamentalna, jako dyscyplina i ośrodek akademicki prowadzący działalność naukowo-badawczą, dydaktyczną i organizacyjną, istnieje w KUL od jego początku, najpierw jako Katedra Teologii Fundamentalnej (1918-20), potem Sekcja Teologii Fundamentalnej (1920-99), a od 1999 Instytut Teologii Fundamentalnej. W trakcie rozwoju ośrodek ten zaczął przybierać kształt szkoły naukowej – lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej. Jej podwaliny położył ks. Edward Kopeć. Potem rozwijali ją m.in. ks. Stanisław Nagy, ks. Romuald Łukaszyk, religioznawca ks. Henryk Zimóń, a zwłaszcza ks. Marian Rusecki (uczeń ks. Kopcia) – główny współtwórca szkoły i jej najpłodniejszy autor, którego naukowe dokonania są wizytówką szkoły i oddziałują na współczesną polską teologię fundamentalną. Za jego czasów, zwłaszcza od początku XXI w., szkoła odnotowała najwięcej najbardziej znaczących dokonań naukowych i organizacyjnych. Aktualnie starają się ją rozwijać uczniowie ks. Ruseckiego pracujący w Instytucie Teologii Fundamentalnej KUL, a także jej absolwenci pracujący w innych ośrodkach. W niniejszym artykule została przedstawiona naukowa charakterystyka (rys historyczny, cechy i główne nurty badawcze) lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej (punkt 1) oraz jej najważniejsze osiągnięcia (punkt 2): główne publikacje, osiągnięcia organizacyjne oraz współpraca krajowa i międzynarodowa.

Słowa kluczowe: apologetyka; chrystologia fundamentalna; II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra”; eklezjologia fundamentalna; etnologia religii; historia religii; *Leksykon Teologii Fundamentalnej*; lubelska szkoła teologii fundamentalnej; religiolgia; szkoła akademicka; teologia fundamentalna; teologia religii.